

Nafngiftir kúnna

„Sól skín á fossa,“ segir hún Krossa.
 „Hvar á að tjalda,“ segir hún Skjalda.
 „Suður við ána,“ segir hún Grána.
 „Rýkur á Eiði,“ segir hún Reyður.
 „Hulin er þúfa,“ segir hún Húfa.
 „Ég vil fjósið finna,“ segir hún Kinna.
 „Ég skal töðuna tryggja,“ segir hún Friggja.
 „Ég skal fylla mína hit,“ segir hún Hvít.
 „Ég skal éta sjálfur,“ segir hann litli kálfur.
 „Ég ét sem ég þoli,“ segir hann stóri boli.
 „Ég skal aka Steinmóði til Staðar, ef hann getur ekki þagað.“

Guðmundur Jóhannesson
 ráðunautur
 í nautgriparékt
 mundi@rml.is

Svo hljóðar gamla þulan, Nautamál á nýársnótt, er Steinmóður heyrði þegar kýrnar hófu mál sitt á nýársnótt en það er gömul þjóðtrú að þá tali kýrnar mannamál. Það er þó ekki hættulaust að liggja á hleri á þeirri stundu því samkvæmt þjóðsögum Jóns Arnasonar reyna kýrnar að æra þá sem það gera.

Á nýársnótt verða margir hlutir undarlegir. Það er eitt að kýr mæla þá mannamál og tala saman. Einu sinni lá maður úti í fjósi og á nýársnótt til þess að heyra hvað kýrnar töluðu. Hann heyrir þá að ein kýrin segir: „Mál er að mæla (aðrir: mæra).“ Þá segir önnur: „Maður er í fjósi.“ „Hann skulum vér æra,“ segir þriðja kýrin. „Áður en kemur ljósið,“ segir hin fjórða. Frá þessu gat maðurinn sagt morguninn eftir, en ekki fleiru því kýrnar höfðu ært hann. (Jón Arnason. Íslenskar þjóðsögur og ævintýri I, 609)

Hvort þetta er satt skal ósagt látið en hitt er víst að í þulunni koma fram nokkur gömul og góð kúahæiti.

Í gagnasafni nautgriparéktar-

innar er að finna ýmis gögn og þar á meðal má finna nafngiftir gripa. Upplýsingum um nafngiftir íslenskra kúa er alla jafnan lítill gaumur gefinn en þó tók Jón Viðar Jónmundsson, þáverandi ráðunautur hjá Bændasamtökum Íslands, þessar upplýsingar saman árið 1995 og birti í 8. tölublaði Freys það ár. Þær upplýsingar náðu yfir fimm ára tímabil frá 1990 til 1995. Á þeim tíma var að finna um það bil 4.500 mismunandi nöfn á kúnum og þá reyndist Branda vera algengasta nafnið. Í bókinni Íslenska mjólkurkýrin eftir Jón Torfason og Jón Viðar Jónmundsson sem gefin var út 2001 er að finna lista með kúanöfnum og fjölda. Án þess að það komi fram eru nöfnin og fjöldatölurnar án efa fengnar úr skýrsluhaldi nautgriparéktarinnar og líklegt að þar sé um að ræða gögn frá tífunda ártug síðustu aldar. Þar er nafnið Branda algengast.

Fyrir stuttu síðan tókum við saman samsvarandi upplýsingar en að þessu sinni til þeirra kúa sem nú eru á lífi. Þær, rétt um 25.400 kýr, bera nálægt 5.600 mismunandi nöfn en enn þann dag í dag gefur mikill meirihluti bænda kúm sínum nafn en lætur ekki númerin duga. Það má kalla góðan og gegnan sið íslenskra bænda að gefa búfé sínu nöfn sem

Tafla 1. Algengustu nöfn núlifandi kúa

Nafn	Fjöldi	Nafn	Fjöldi	Nafn	Fjöldi
Rauðka	88	Lína	57	Sóley	43
Lukka	84	Sokka	56	Sunna	43
Skjalda	83	Húfa	56	Flauta	43
Stjarna	74	Freyja	56	Skotta	42
Gríma	72	Skessa	52	Skvetta	41
Kola	71	Rós	50	Nótt	41
Branda	70	Laufa	50	Ljómalin	41
Dimma	69	Búkolla	50	Bauga	41
Huppa	64	Von	49	Píla	40
Skrauta	61	Katla	49	Birta	40
Gola	58	Gæfa	47	Baula	40
Blíða	58	Sól	46		
Rósa	57	Hekla	44		

Tafla 2. Algengustu nöfn kúa sem fæddar voru 2005, 2010 og 2015
 Hlutfall af nefndum kúm og innan sviga röð innan árgangs

Nafn	Hlutfall og röð 2005	Hlutfall og röð 2010	Hlutfall og röð 2015
Branda	0,70% (1)	0,79% (1)	0,40% (5)
Huppa	0,65% (2)	0,38% (12)	0,30% (13)
Kola	0,63% (3)	0,49% (4)	0,30% (12)
Skjalda	0,58% (4)	0,61% (2)	0,39% (6)
Hryggja	0,54% (5)	0,18% (76)	0,13% (132)
Stjarna	0,48% (6)	0,44% (6)	0,26% (22)
Rauðka	0,47% (7)	0,33% (21)	0,33% (8)
Lína	0,45% (8)	0,26% (38)	0,27% (17)
Gríma	0,45% (9)	0,32% (26)	0,27% (18)
Skessa	0,41% (10)	0,36% (15)	0,29% (14)
Dimma	0,38% (14)	0,30% (27)	0,43% (4)
Rósa	0,36% (16)	0,43% (7)	0,23% (37)
Lukka	0,36% (17)	0,47% (5)	0,51% (1)
Skrauta	0,35% (18)	0,33% (20)	0,31% (10)
Sokka	0,33% (21)	0,49% (3)	0,24% (28)
Nótt	0,33% (23)	0,41% (8)	0,24% (30)
Búkolla	0,33% (25)	0,40% (10)	0,27% (20)
Perla	0,31% (30)	0,36% (16)	0,36% (7)
Laufa	0,31% (31)	0,26% (40)	0,46% (2)
Toppa	0,16% (112)	0,26% (36)	0,44% (3)
Katla	0,09% (267)	0,18% (77)	0,33% (9)
Skrá	0,03% (740)	0,40% (9)	0,03% (752)

Flest þeirra nafna sem þarna er að finna hafa verið notuð um langa hríð og eru enn í notkun. Þetta á einkum við um þau nöfn sem vísa til litar eða útlitiseinkenna eins og til dæmis Branda, Huppa, Kola og Skjalda. Af þeim nöfnum sem ekki draga taum af lit eða einkennum er greinilegt að nöfnin Lína og Skessa njóta meistarar hylli. Skessa vísar þó eflaust til þess að viðkomandi gripir séu stórir og mætti því allt eins flokka undir útlitiseinkenni. Nöfnin Lukka og Perla hafa lengi verið algeng og virðist auka vinsældir sínar. Þá hefur nafnið Katla komið sterkar inn undanfarið ár en það er öðru fremur bundið við Suðurland og vísar án efa til aukinnar umfjöllunar um hina miklu eldstöð, Kótlu. Dæmigerð nöfn sem hafa vísan til föður kúnna eru nöfn eins og Toppa og Skrá sem dætur Topps 07046 og Lykils 02003 bera oft og tíðum. Þetta er mjög áberandi með Skrá sem er niunda algengasta nafnið hjá kúm fæddum 2010 eða á þeim tíma þegar afkvæmi Lykils voru að fæðast. Hin árin sem skoðuð voru (2005 og 2015) er nafnið Skrá tiltölulega lítið notað.

sýnir að í þeirra huga skipar hver einstaklingur sérstakan sess. Nöfn gripanna eru oft en ekki dregin af einkennum viðkomandi gripa og nafngiftirnar endurspeglar því margt og segja ákveðna sögu.

Í töflu 1 má sjá algengustu nöfn núlifandi kúa eða þau sem 40 kýr eða fleiri bera. Við skoðum á þessum lista er áberandi hversu mörg algengustu nafnanna tengjast lit

eða öðrum útlitiseinkennum kúnna, eins og Rauðka, Skjalda, Stjarna, Gríma, Kola, Branda og svo mætti áfram telja. Það er í takti við það sem var árin 1995 og 2001 en þarna er að finna mörg sömu nöfn og voru algengust þá.

Mjög algengt er að nöfn kúnna séu tengd faðerni þeirra, það er að um sé að ræða beinar skírskotanir eða tilvísanir í nafn föður. Dæmi

um þetta er að þriðjungur dætra Stráks 10011 bera nafnið Stelpa, um þriðjungur dætra Bolta 09017 bera nöfnin Ró eða Skrúfa og nálægt fjórðungur dætra Gusts 09003 bera nafnið Gola. Aðrar algengar tengingar af þeim toga eru Fossa undan Fossdal, Flauta og Fiðla undan Lúðri, Droplaug eða Dropa undan Dropa, Úlla undan Úlla og Bót undan Bæti svo nokkur dæmi séu tekin.

Í dætrahópi til dæmis Úranusar 10081 er að finna annars konar skírskotanir. Í þeim hópi er að finna nöfn eins og Venus og Pláneta og svo bera nokkrar nafn ömmu sinnar, þad er Urður, auk þess sem nöfn tengd lit og einkennum eru áberandi. Þar má nefna Húfa, Gríma, Bauga og Gláma enda algengt að dætur Úranusar séu húfóttar, grímóttar, baugóttar eða glámóttar að lit, allt eftir málvenjum á hverju svæði fyrir sig.

Þegar skoðað er hvort nöfn kúnna eru landshluta- eða svæðabundin kemur í ljós að nokkur munur er milli svæða þó ekki sé hann mikill. Algengustu nöfnin eins og til dæmis Rauðka, Lukka, Skjalda og Stjarna finnast um allt land í svipuðum mæli. Nöfn sem segja má að séu svæðabundin eru fyrst og fremst bundin við Norður- eða Suðurland, einfaldlega vegna þess að þar er að finna meginþorra kúnna. Þau nöfn sem telja má „sunnlensk“ eru; Alfa, Arða, Brók, Bylgja, Depla, Dæla, Elja, Fíkja, Fold, Froða, Gata, Gloría, Hildur, Hlíð, Hrísla, Inga, Katla, Kóróna, Krafla, Krúna, Krækja, Leira, List, Lína, Lögg, Löpp, Nös, Ólína, Padda, Rauðbrá, Rauðskinna, Raun, Rist, Róla, Rólinn, Súpa, Skerpla, Skrá, Skræpa, Sóldögg, Sókn, Spes, Staka, Stöð, Stroka, Stör, Sveifla, Sæunn, Sýning, Títla, Tunga, Úrsúla, Vinda, Völva, Æska og Ösp. Til „norðlenskra“ nafna má hins vegar telja nöfn eins og Agnes, Apríl, Billa, Bokka, Bredda, Brún, Dásemd, Gerpla, Gilitrutt, Glöð, Glæða, Gæska, Hjörð, Klöpp, Molda, Myrra, Nala, Nía, Perla, Príma, Sápa, Randalín, Ríma, Salka, Sessa, Snoppa, Snör og Tugga.

Athyglisvert er að bera þetta saman við lista Jóns Viðars yfir svæðisbundin nöfn frá 1995. Agnes, Brún og Molda eru nöfn sem enn eru fyrst og fremst bundin við Norðurland en notkun nafnsins Sæunn hefur flust frá Norðurlandi yfir á Suðurland samkvæmt þessu.

Breytingar á nafngiftum

Til þess að sjá hvort einhverjar breytingar hafa orðið á nafngiftum kúnna skoðuðum við nöfn kúa sem fæddar voru 2005, 2010 og 2015. Í töflu 2 er að finna 10 algengustu nöfn kúa fæddra 2005, 2010 og 2015 ár hvert, alls 22 nöfn. Þeim er raðað eftir hversu algeng þau voru í árgangi 2005 og innan sviga sést röð innan hvers árs.

RÍKISKAUP
 Allar nánari upplýsingar veita starfsmenn Ríkiskaupa í síma 530 1400 eða í gegnum netfangið fasteignir@rikiskaup.is

AUGLÝSA EFTIRFARANDI EIGN TIL SÖLU:

SÆLINGSDALUR 2, 371 BÚÐARDALUR. EINBYLISHÚS Á LEIGULÖÐ

Óskað er eftir tilboði í fyrrum íbúðarhús ríkisjarðarinnar, Sælingsdalur í Dalabyggð, sem boðið er til sölu á sér 10.856 m² leigulöð, og fengið hefur nafnið, Sælingsdalur 2. Nánar tiltekið er um að ræða 192 m² einbýlishús, með sambyggðum 33 m² bílskúr, samtals 225,7 m², byggt árið 2007.

Eignin verður sýnd fimmtudaginn 2. september á milli 13:00-17:00.

Nánari upplýsingar á heimasíðu Ríkiskaupa: www.rikiskaup.is.

Verð: Tilboð.

Bændablaðið
 Smáauglýsingar 56-30-300